

Tenors Mariss Vētra sarīkoja 17 septembrī savu atvadišanās koncertu. Dziedāja jau no agrākiem koncertiem pazīstamo, labi iestudēto, dziesmu un operu ariju programmu. Dziedātājs, neizligšanas dēļ ar operu, atstāj Latviju varbūt uz ilgākiem laikiem. Atstāj savu iemīļoto darba lauku sarūgtināts. Tas izskanēja Trimdenieka dziesmā, kurā dziedonim bij jāaprauj, pāri plūstošas, asarām slacītas svešniecības un atstātības izjūtas dēļ... Viņš aiziet uz Vāciju, kur artistiskais bezdarbs daudz smagāki sajūtams nekā te. Tā tad nākotnē rūgts maizes riecieni un varbūt vilšanās. Bet artistiskais temperaments sauc tikai uz priekšu. Aizejošam dziedonim noskan līdzī kā zīmīgs mūzikāls pavadījums — metropoles bezdarbnieku grandiozās demonstrācijas simfonija, un applausu „vētra“, kas operā šalc kā atbilde uz Kavarras-Priednieka, šī jaunā un sparīgā M. Vētras vietnieka, balss demonstrējumiem.

Pāvils Gruzna

### VAI SKAŅU FILMAS NORIETS

Beidzamā laikā vismaz Rīgu ir pārnēmis īsts skaņu filmu drudzis. Lielākie galvas pilsētas kino, kas atrodas centrā un jau pagājušā sezonā pilnīgi pārgāja tikai uz skaņu filmu demonstrēšanu, iegādājās sev jaunus labākus skaņu noraidāmos aparātus, bet mazie nomales kīniši, kur vēl līdz šim bij paslēpusies vecā, mēma filma, atpērk no lielākiem kino teātriem viņu vecās mašīnas un arī sāk rādīt tikai skaņu „boevikus“ Drīz laikam nebūs tāda kīniša Rīgā, kur no ekrāna nerunās Emils Jannings, Konrāds Feidts un Lil Dagover.

Šis minētais skaņu filmu drudzis raksturīgs tikai Rīgai, turpretim Vakareiropas lielākos centros mēs redzam gluži ko pavisam prētēju. Tur šī aizraušanās no skaņu filmas ir jau pārgājusi un sākušās diezgan rūgtas pagīras. Publika vairs skaņu filmu teātrus neapmeklē, bieži viņos neapmierinātie skatītāji sarīko skandalus, tā kā daudzas no lepnākām šāda veida iestādēm jau atka! pārgājušas uz mēmo filmu demonstrēšanu, pie kam griezīgās mēchaniskās mūzikas vietā spēlē no jauna — orķestris.

Kamdēļ šādas pēkšņas pārmaiņas? Vai ar skaņu filmu kaut kas nav kārtībā, vai jau jārunā par viņas norietu?

Neapšaubāmi, ka skaņu filma beidzamā laikā pārdzīvo lielas grūtības. Vispirms tamdēļ, ka gandrīz katru mēnesi vai pusgadu viņu noraidāmās mašīnas, viņu uzņemšanas ierīces jaunākā tehnika uzlabo, pārkārto. Lai sekotu skaņu filmas attīstībai, kino teātriem gandrīz katru sezonu jāmaina mašīnas, kas ievērojami uzlabo noraidīšanu, pretējā gadījumā publika protestē, nenāk, bet šī mašīnu uzlabošana maksā lielas, ievērojamas naudas summas. Tālāk arī pašas skaņu filmas ļoti ātri novecojas. Viņu ražošanas kvalitāte tāpat iet milzīgiem soļiem uz priekšu. Tās filmas, kas rādītas pagājušā gadā, nav iespējams vairs salīdzināt ar tagad tikko izgatavotām. Viņas liksies skatītājiem ķērcošas, rūcošas, kur mūzika un aktieru vārdi plūst no ekrāna nedabīgi un samocīti. No tā redzams, ka skaņu filmas mūžs reti kad ilgāks par vienu sezonu. No šejienes kino teātriem, ja tie grib pilnā mērā apmierināt savus apmeklētājus, mūžīgi jādenas pēc visjaunākām filmām, bet tas atkal dārgi maksā.

Šī skaņu filmas ātrā spēja novecoties ne tikai jūtami apgrūtina kino teātrus, bet viņa sagādā lielus sarežģījumus arī skaņu filmu izgatavošanas koncertiem. Kaut cik pieklājīga skaņu filma, kas var aizņemt vienu seansu, izmaksā līdz 1 000 000

730 dollaru. Turpretim ja šādā filmā ņem daļību kāda pasaulē izslāvēta „zvaigzne“,



nemaz nerunājot par divām, tad šādas filmas izgatavošanas dārgums divkāršojas, bet izrādīt viņu var vislielākais divas sezonas. Labi, ja līdzīgu filmu iespējams pārdot krievi daudz Afrikai, Āzijai, kur skatītājs nav vēl līdz šim tik izlēpis, tad kaut kā tiek cauri, pretējā gadījumā zaudējumi.

Pie divām šim tīri finansiālām nelaimēm pievienojas vēl trešā, mums liekas, pati galvenā, tīri psiholoģiskā. Skaņu filmas skatītājiem sāk jau apnikt. Paša sākumā, kad viņas tikko parādījās, tas bija kas jauns, neredzēts, un visi skrēja skatīties. Tagad šis pirmais ziņkārības vilnis Vakareuropā ir jau pāri un droši drīz sasniegs arī mūs. Skaņu filma, neskatoties uz visu savu ātro un pārsteidzošo attīstību, tomēr vēl pārāk tālu no katras pilnības, visur vēl izmanāmi defekti un trūkumi. Un bez tam viņa vēl nav atradusi savu īpatnību. Tagadējā, pat visjaunākā skaņu filma atdarina tikai operu, opereti, teātri. Viņa uzaicina slavenus tenorus un vēl slavenākus soprānus, bet pēdējie no ekrāna dzied daudz sliktāk kā no skatuves, un publika novēršas. Viņa uzved jaunas operetes, muzikālus farsus, visu to, ko daudz labāk var redzēt un dzirdēt uz skatuves teātros, un skaidrs, ka iznākums bēdīgs. Tā skaņu filma, sekojot pavadā teātrim, nav spējusi un nevar vēl galīgi atrast (plašākā nozīmē) savu īpatnējo seju, kas viņai piešķirtu zināmas eksistences tiesības un iespējamības tiešām iekšēji augt un attīstīties. Ka tas ir tā, to jau skaidri pierāda kaut šīs pašas sezonas sākums visos lielākajos kinoteātros. Visur tikai 100% skaņu operetes ar vecu, nodrāztu saturu un sekliem, mākslinieciski banāliem jokiem, kurus tehniski veikli rāda mums jaunatrstas skaņu filmu zvaigznes, kā Villi Forsts, Felikss Bressarts, Gretl Teimer un citi. Ja iemaldās kāda cita satura skaņu filma, tad tas ir izņēmums, brīnums. Protams, kādu laiku vēl skatītāji skrīs uz šīm skaņu operetēm, bet tad apniks, un Rīgā atkārtosies tas pats, kas nupat noris Vakareuropā — skaņu filma vairs neies.

Par tagadējās skaņu filmas neiesānu sāk interesēties arī pat teorētiskā kritika. Tā nupat ne visai ilgi atpakaļ Vācijā parādījās mākslas kritiķa F. Rozenfelda grāmata, kas veltīta tagadējās skaņu filmas sarežģītai problēmai. Šis darbs saucas — Skaņu filmas krīze. — Un šīnī darbā minētais mākslas kritiķis raksta sekošo: — Mēmais ekrāns daudzējādā ziņā bija augstāk stādāms par skaņu. Viņam bija savs žanrs, savi lieli īpatnēji ieguvumi. Viņš tieši likās lepojās teātru priekšā ar to, ka tas spēja skatītājam to parādīt, kas pēdējam nebija pa spēkam, piem., brīnišķīgi mainīgas dabas ainas, tālo nepazīstamo eksotiku, skatus no dzīves vistālākos zemes lodes apgabalos, zem zemes un okeāna dziļumos.

Mēmās filmas dēļ kino operātori, ar savu dzīvību riskēdami, lida Centrālās Āfrikas džungļos, pasakainās Indijas pirmatnējos mežos, polāra apgabalos, brauca uz nezināmām salām — lai tikai sniegtu skatītājam vairāk nepazīstamu skatu, pavērtu jaunus neredzētus horizontus. Un skatītājs bija pilnā mērā pateicīgs par šāda veida filmām, kas viņa priekšā norāva aizklājus nepazīstamām jaunām pasaulēm. Nevar noliegt, pie savas reizes mēmā filma diezgan krievi arī grēkoja uzvedot visādas salkanas, sacukurotas melodramas un sliktas detektīvu filmas. Bet šīs savas kļūdas viņa tomēr pilnā mērā izpirka ar tām daudzām lieliskām mākslinieciskām filmām, kas aizrāva un sajūsmināja simtiem miljonu cilvēku.

Bet kad mēmā filma sāka runāt, viņa aizmirsa savu galveno uzdevumu un, galvenais, īpatnību. Tagadējā skaņu filma vismazāk rūpējās par to, lai dotu savam skatītājam to, ko nespēj viņam sniegt teātris. Tieši otrādi viņa vērdsiski seko



teātrim un, kā sliķonis pie salmiņa, turas pie viņa paņēmieniem un repertuāra izvēles. Tagadējās skaņu filmas kvintesence — operete. Bet šinīs skaņu filmās operetēs, revijās un farsos nav nekad iespējams redzēt vienkāršu, neaizkartu dabu, nezināmus apgabalus, neredzētas tautas, ļaužu masas un viņu psihē, ar ko tā aplaīmoja mēmā filma. Visi notikumi norisinājas pilnā, lieliskos bagātos klubos un skaistuļu buduāros. Daudz retāk kaut kur kazarmēs, juntu istabās, krogos vai citās tamlīdzīgās vietās. Aktieņu darbība notiek vienīgi tikai četrās sienās, kā izņēmums reizēm uz ielas, dārzā vai uz ūdens. Un tad visi šie izbijušie kņazi, grāfi, cirkus princeses, izķēmotie miljonāri.

Šādās skaņu filmās vienmēr par daudz runā, dzied un blāuj. Tas nogurdina. Un tā dažreiz uz reizes iegribas, lai taču viņi tur uz ekrāna beidzot drusku apklastu, paliktu mierīgi, jo pamostas ilgas pēc skaistiem dabas skatiem, pēc istas nevilnotās dzīves, kā tas bija bieži mēmās filmās.

To saka ievērojamais kritiķis F. Rozenfelds. Un tiešām, galu galā jāpiekrit viņam, ka filmas, mēmās un arī runājošās, galyenais un svarīgākais uzdevums dot saviem skatītājiem ierosinošus redzes iespaidus, bet ne dzirdes. Tādā gadījumā saglabājas arī filmas otrā svarīgākā īpatnība — temps. Turpretim pie tagadējām filmām — operetēm tas galīgi nozudis no ekrāna.

Šo stāvokli sāk arī saprast apdāvinātākie un jaunradošākie skaņu filmas režisori. Viņi vēl labāk un spilgtāk par pārējiem nojauž, kur meklējama istās filmas būtība un beidzamā laikā ar īgnumu novēršas no skaņu filmu operešu ražošanas, vismaz viņas trafaretā veidā.

Viņi arī savās skaņu filmās mēģina izvest skatītājus laukā no parastām četrām sienām, dodot līdzīgi mēmām filmām plašus skatus, neredzētu dabu, tautas masas un savdabīgus tipus. Ja arī viņi mēģina ražot operetes, tad grafu un kokošu vietā tie rāda vienkāršo tautu un viņas dzīves apstākļus, tikai, zināms, caur smīna brillēm. Bieži, lai atjaunotu to tempu, notikumu spraigumu un drāmatismu, kas bija vērojams agrākās mēmās filmās, šie jaunradošie kino-režisori veido tā saucamās maisītās filmas, kur 100% skaņu ainas mainās ar pilnīgi mēmiem skatiem.

Kā viens no jaunradošākiem minētā virziena kino režisoriem jāmin Kings Vidors, kas nesēn atpakaļ laidis klajā savu interesanto un ievērojamo filmu — Alelujā.

Filmā notikumi risinājas Ziemeļamerikas dienvidu štatu plantācijās, pie kam visi skati notiek tieši neaizkartā dabā. Filmā varoņus tēlo — īsti vienkārši nēģeri un tik lielski kā profesionāli aktieři. Filmā ļoti daudz masu skatu, kas izvesti ar ārkārtīgu spraigumu un drāmatismu.

Starp citu, puse no šīs filmas — mēma. Tās vietas, kur gar skatītāju acīm noslid milzīgās plantācijas, nēģeru ciemati, ganāmie pulki un upes.

Šo filmu drīzumā būs iespējams redzēt Rīgā, tā kā ieteicams apmeklēt.

Ar lielām sekmēm tagadējo skaņu filmu pārveido arī apdāvinātais franču režisors Renē Klērs. Viņa slaveno produkciju — Zem Parīzes jumtiem — uzveda pagājušā sezonā ar lieliem panākumiem arī pie mums Rīgā. Šeit tāpat profesionālos aktieņus atvietoja lielā mērā — īstie, vienkāršie parizieši. Temats filmā ņemts bija ļoti savdabīgs un neredzēts. Režisors ar lielām sekmēm bija izmantojis Parīzes Latīņu kvartālu un bij devis spraigu darbību un neredzētus, saistošus tipus un to psiholoģiju.

732 Šī paša minētā režisora Renē Klēra otrā fima-operete — Miljons —, kurū pašu-



laik uz ekrāna var redzēt Rīgā, arī savukārt lauž tagadējās skaņu filmas - operetes tradīcijas un ir kā patīkama vēsma sasmakušā gaisā. Šinī filmā, tāpat kā iepriekšējā — Zem Parīzes jumtiem — rādīts Latīņu kvartāls ar visiem viņa iedzīvotājiem, uzskatiem un tikumiem, tikai tagad ar pastrīpotu, stilizētu humoru, kas Renē Klēram, kā francūzīm, jo sevišķi labi padodas.

Un ja nu mēs pēc visa pārrunātā tagad uzstādām jautājumu — vai tiešām skaņu filmai tuvojas noriets, tad mums jāsaka, ka zināmā mērā — jā. Tagadējā tradicionālā skaņu filma - operete izzudīs, līdz ar viņu izzudīs arī visas tās skaņu filmas, kur galvenā vērība piegriezta dzirdes efektiem (dziedāšanai, runāšanai) un līdz ar to samazināts temps. Skaņu filma nespēj un nedrīkst sacensties ar teātri. Ja tā grib arī uz priekšu eksistēt, viņai jāpārveidojas — jāatgriežas pie filmas vispārējās būtības: redzes efektiem un tempa. Kā mēs redzējam, daļa apdāvinātāko skaņu filmu režisoru to jau saprot un mēģina šinī ziņā ko darīt. Kas no tā iznāks, to mēs redzēsim nākotnē.

A. Č.

## NEKROLOGS

### KRISTAPS BUNGŠS

Miris Kristaps Bungšs. Ar viņu esam zaudējuši vienu no spilgtākiem un ievērojamākajiem strādnieku intelligentiem un vadošu cilvēku strādnieku kustībā.

Bungša mūžs nebija garš. Viņš dzimis 1878. gada 19. jūnijā. Bet arī savā īsajā mūžā viņš iestaigājis jaunas dzīves ceļā krietni iezīmētu taku, pa kuru citiem tālāk staigāt. Viņa sabiedriskā darbinieka mūžs jau diezgan garš. Jau agrās jaunības dienās Bungšs piestājās strādnieku kustībai, darbojoties sociālistiskā partijā. Jau ap 1904. gadu Bungšu redzam Latviešu sociāldemokrātu strādnieku partijas rindās. Kopš šā laika viņš ar partiju bijis vienmēr ciešā sakarā. Bieži apstākļi izvirza Bungšu partijas darbinieku pirmajās rindās. Kā piemēram 1914. gadā, kad Bungšs bija vēl nelegālās soc. dēm. partijas centrālās komitejas pirmais kandidāts, un dažos gados Latvijas patstāvības laikā, kad partija darbojās jau legāli, vai 1910—1912. gadā, kad Bungšs centrālās komitejas uzdevumā apbraukā organizācijas mītiņu konferences, lasīdams kopā pašvaldības iestāžu izārdītās partijas daļas.

Bet Bungšs darbojies arī cita veida strādnieku organizācijās, jo ir bijis vienmēr plašas, atklātas strādnieku organizāciju darbības piekritējs. Tādēļ redzam Bungšu ilgus gadus darbojamies dažās Rīgas strādnieku pašpalīdzības biedrībās, kuŗas tolaik pa daļai izpildīja tos uzdevumus, ko tagad veic slimo kases. Visvairāk savu spēku Bungšs ziedojis Torņakalna palīdzības biedrībai. Pirms revolūcijas viņš bija ilgus gadus šās biedrības priekšnieks, un daudzu biedrības kultūralu pasākumu dibināšana un uzturēšana saistās ar Bungša vārdu. Arī pēdējos divus sava mūža gadus viņš atkal ieņēma šo posteni.

Bungša formālā izglītība nebija liela, viņam nebija iespējams apmeklēt ne vidusskolu, nedz augstskolu, sava mūža lielo daļu viņš pavadījis fabrikas darbā, strādādams kā atslēdznieks Ceppa fabrikā un citās darba vietās. Un tomēr viņa spējas bija pietiekoši lielas, lai partija uzticētu viņam parlamentāriešu pienākumus un vēl citus uzdevumus augstākās valsts iestādēs, kā, piemēram, centrālā zemes ierīcības komitejā. Kā savus parlamenta locekļa pienākumus Satversmes sapulcē un pirmajā un otrajā Saeimā, tā citus uzdevumus Bungšs vienmēr izpildīja taisni un objektīvi, sabiedriskā darbā bija vienmēr taktisks un iecietīgs.